

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРИНЦИП КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПРАВОСУДДЯ

Постановка проблеми. Розгляд принципів кримінального права має надважливе значення для розуміння підстав притягнення особи до кримінальної відповідальності. Традиційно значна увага як науковців, так і практиків приділяється принципу верховенства права. Звісно, проблема цього принципу, як і інших, може знайти своє остаточне вирішення в межах кримінального права чи будь-якої іншої галузі права, лише тоді, коли буде визначено понятійний апарат принципів права в загальній теорії права.

Відповідно до ст. 3 Кримінального кодексу України (далі – КК України) законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Статтею 8 Конституції України проголошено, що вона має найвищу юридичну силу; закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Недарма інша назва Конституції України – Основний Закон. Зважаючи на пропозиції вчених про нормативне врегулювання проблеми принципів права, а також наявні розробки Робочої групи з питань розвитку кримінального права, одним із завдань якої є підготовка пропозицій стосовно змін до законодавства України про кримінальну відповідальність, кожен із відомих у юридичній науці принципів потребує окремого дослідження. Оскільки в назві цитованої вище статті Конституції України прямо закріплено, що в Україні визнається і діє принцип *верховенства права*, а ст. 129 утверджує, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права, очевидно є його унікальність у системі вітчизняного права та кожної з його галузей. Отже, зважаючи на наведене, серед конституційних засад кримінальної юстиції саме принцип верховенства права є провідним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній юридичній науці принципи кримінального права, у тому числі верховенства права, неодноразово були предметом досліджень, зокрема, у працях таких вчених, як: В. Бабаєв, Р. Бабанли, Д. Балобанова, Ю. Баулін, П. Берзін, А. Вознюк, В. Гацелюк, І. Гнатів, П. Демчук, О. Дудоров, З. Загінєй-Заболотенко, О. Кваша, О. Костенко, В. Навроцький, Є. Назимко, О. Олійник, Н. Орловська, М. Панов, Є. Письменський, С. Погребняк, Ю. Пономаренко, Ю. Резнік, Н. Савінова, А. Савченко, В. Туляков, О. Фещенко, П. Фріс, Т. Фулей, М. Хавронюк, О. Харитоновна, П. Хряпінський, В. Шаблистий, С. Шапченко, С. Яценко та ін.

Загальновідомо, що Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) розглядає принцип верховенства права як головний, що чітко простежується у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а посилання на нього пронизує усі рішення ЄСПЛ. Тому на сучасному етапі європейської інтеграції нашої держави та в умовах воєнної агресії росії проти суверенної України проблема конституційних принципів кримінального права загалом і верховенства права зокрема потребує нових підходів, що і є метою статті.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Принципи кримінального права забезпечують його системність, сталий розвиток та потенціал. В умовах війни відбувається певна переоцінка розуміння сутності принципів права, насамперед це стосується кримінального права. Адже саме до кримінальної відповідальності та

покарання притягаються винні у вчиненні воєнних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки України, проти миру та безпеки людства.

Під іншим кутом зору, у контексті здійснення правосуддя, розглядає верховенство права професор О. Дудоров. Вчений ставить питання про кримінально-правовий вимір конституційного принципу верховенства права і доходить обґрунтованого висновку, що запровадження конституційного положення про те, що суддя, здійснюючи правосуддя, керується верховенством права, враховуючи творчий характер правозастосування і розширюючи суддівський угляд, є закономірним наслідком конвергенції різних правових систем і зумовленим цим процесом збагаченням джерел права (зокрема, кримінального), кроком на шляху європеїзації кримінального права України [1, с. 26]. Інші вчені теж переконані, що це свідчить про поступовий відхід від його сприйняття (верховенства права) як абстрактної категорії, до наявності конституційного обов'язку його застосувати при розгляді та вирішенні судових справ [2, с. 27].

Також підтвердженням попередніх висновків є проведені дослідження: 1200 (100%) матеріалів судової практики (вироків, ухвал і постанов судів України в електронній формі), де згадувалося про принципи. І було встановлено, що лише незначна його частина стосувалася власне принципів кримінального права (загалом – 189, тобто у 15,75% випадках). Якщо 189 матеріалів судової практики, в яких безпосередньо було зазначено саме про принципи кримінального права, прийняти за 100%, то *найчастіше серед кримінально-правових принципів згадували такі: верховенства права (134 матеріали, 70,89% випадків); презумпції невинуватості (96 матеріалів, 50,79% випадків); законності (77 матеріалів, 40,74% випадків); справедливості (58 матеріалів, 30,68% випадків); гуманізму (49 матеріалів, 25,92% випадків)* [3, с. 21].

У визначеній Законом України «Про судоустрій і статус суддів» Присязі судді цей принцип теж згадано: «Я, вступаючи на посаду судді, урочисто присягаю Українському народові об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно, *справедливо* та кваліфіковано здійснювати правосуддя від імені України, *керуючись принципом верховенства права*, підкоряючись лише закону, чесно і сумлінно здійснювати повноваження та виконувати обов'язки судді, дотримуватися етичних принципів і правил поведінки судді, не вчиняти дій, що порочать звання судді або підривають авторитет правосуддя» (ст. 57) [4].

Отже, принцип верховенства права є унікальним – у своєму впливі на всі інші принципи права, та імперативним – для усіх сфер застосування права у соціальній правовій державі, якою позиціонує себе Україна. Тому певною мірою обґрунтовано, що вчені виокремлюють ще й усередині цього принципу складові – «чотири групи принципів концепції верховенства права»: 1) принципи щодо форми права; б) принципи щодо сутності права; в) принципи щодо змісту права; г) верховенство права у правосудді [5, с. 16–20].

На думку дослідників, і в умовах агресивної війни «наявність права та закону є цінністю... Коли закон кодифікований, структурований, зрозумілий та чіткий, людина може зіставляти свою поведінку з цим законом. Якщо людина обирає вчинити злочин, вона робить це враховуючи усвідомлення протиправності такого діяння та наявності відповідного покарання або заходу кримінально-правового характеру за таке діяння» [6, с. 48]. Частково слід погодитись із цією позицією Л. Тімофєєвої, однак переконані, що коли людина обирає злочинний варіант поведінки, маючи можливість обрати непротиправний варіант, то вона усвідомлює не стільки протиправність такого діяння, скільки його небезпечність для суспільства. Ознака кримінальної протиправності (заборони кримінальним законом) є похідною, напряду залежить від рівня суспільної небезпечності кримінального правопорушення. Діяння тому і забороняється кримінальним законом, що несе небезпеку для суспільства, причому значну небезпеку, тобто, по суті, є антисоціальним / проти-природним явищем. Очевидно, що лише в межах природно-правового підходу можливо вирішити такі фундаментальні взаємопов'язані проблеми у кримінальному праві, як принципи права та соціальна зумовленість кримінальної відповідальності.

Отже, принципи, на яких базується система права у державі, забезпечують сталий розвиток її правової системи. Сьогодні ще не існує цілісної доктрини принципів права, яка б лягла в основу розробки і принципів кримінального права України. Водночас для створення такої доктрини необхідно відстоювати імперативність природно-правового підходу до визначення сутності принципів права, і очевидно, сутність верховенства права як абсолютного імперативу. Один із вітчизняних

дослідників верховенства права – С. Головатий наголошує також на тому, що одна із найближчих точок зближення наведених підходів лежить у «доктрині природного права і заснованій на ній концепції природних прав людини» [7, с. 1424].

В останній редакції проєкту Кримінального кодексу України (далі – проєкт КК України) розділ 1.2 має назву «Принципи Кримінального кодексу та його застосування» [8], в якому закріплено в окремих статтях принципи законності, юридичної визначеності, рівності, пропорційності, індивідуальності, гуманізму, одноразовості застосування кримінально-правових засобів, сумлінного виконання міжнародних зобов'язань. Звертаємо увагу на відсутність у цьому переліку принципу справедливості та верховенства права. Зауважимо, що і в проєкті Закону «Про правотворчу діяльність» ці принципи були відсутні, за що він піддавався критиці. Так, голова правління Центру політико-правових реформ І. Коліушко зазначав: «Дуже дивно виглядають принципи правотворчої діяльності (ст. 3). Відсутній взагалі принцип правовладдя (верховенства права), який саме в цій сфері мав би розкриватися відповідно до практики Європейського Суду з прав людини. Нетрадиційне визначення принципу пропорційності (п. 6). Зовсім не зрозуміло, яке відношення до принципів має ресурсна забезпеченість (п. 10)» [9]. Верховна Рада України врахувала зауваження і прийняла Закон України «Про правотворчу діяльність», у якому серед принципів правотворчої діяльності першим закріплено «верховенство права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя» [10]. Як бачимо, принцип верховенства права посів чільне місце у цьому переліку, проте про справедливість не мовиться і в чинному акті.

Як зазначалось вище, справедливість і верховенство права не закріплені у переліку принципів у проєкті КК України, тоді як про верховенство права мовиться в першій статті: «Стаття 1.1.1. Відносини, що регулюються Кримінальним кодексом:

1. Кримінальний кодекс України на *асадах верховенства права* регулює відносини, що виникають із вчинення: 1) кримінального правопорушення; 2) протиправного діяння, передбаченого цим Кодексом; 3) діяння за обставин, що виключають його протиправність.

2. Цей Кодекс ґрунтується на Конституції України».

Є безумовний позитив цього проєкту, адже чинний КК України взагалі не містить згадки про верховенство права. Також доволі показово, що на початку майбутнього кримінального закону об'єднано в одній статті верховенство права та Конституція України.

Ще одним важливим аспектом розуміння верховенства права є його співвідношення з принципом законності, який традиційно зазначався на першому місці серед принципів кримінального права України. Загалом аналіз наукової літератури дає змогу виокремити такі підходи: 1) законність є виявом верховенства права у кримінальному праві; 2) верховенство права та законність реалізуються на різних рівнях; 3) принципи верховенства права та законності можуть вступати у суперечність; 4) верховенство права реалізується самостійно через свій кримінально-правовий зміст; 5) реалізація верховенства права здійснюється через окремі принципи, які складають його зміст [2, с. 41]. На нашу думку, має сенс таке співвідношення: верховенство права – це фундаментальна мета діяльності системи кримінальної юстиції, тоді як законність – важливий, але не єдиний принцип, що сприяє реалізації верховенства права. Верховенство права – мета, законність – засіб її досягнення.

Вітчизняні правники не повинні сприймати проблему спрощено, схилиючись до однієї з крайнощів: або до визнання повної переваги принципу законності перед принципом верховенства права на етапі правозастосування або, навпаки, до переконання у тому, що суддя може в будь-який момент відмовитися від застосування закону під приводом власних уявлень про справедливість [1, с. 26]. Отже, слід визнати, що принципи верховенства права та законності можуть вступати у суперечність.

Верховенство права – основоположний принцип і головна мета правової держави, яку вибудовує сучасна Україна [12, с. 119]. Вчені виокремлюють дві концепції щодо розуміння принципів права. Перша побудована на теорії позитивізму, принципи права – це ідеї, теоретичні, нормативно-керівні положення того чи іншого виду людської діяльності, які конкретизуються в змісті правових норм та об'єктивно зумовлені матеріальними умовами існування суспільства. Прибічники більш прогресивної концепції – природного права, принципи права розуміють як керівні ідеї, об'єктивно

властиві праву відправні засади, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставлять до учасників суспільних відносин із метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів та визначають зміст і спрямованість правового регулювання, відображають найважливіші закономірності соціально-економічної формації [12, с. 42].

У п. 41 доповіді Венеційської комісії «Про верховенство права» (25 – 26 березня 2011 року) зазначено: «Послугуючись власне таким розумінням, а також іншими, заснованими на дуже відмінних системах права і держави, видається, що наразі є можливим консенсус стосовно обов'язкових елементів поняття «верховенство права», а також таких самих елементів поняття «Rechtsstaat», які є не лише формальними, а й субстантивними чи матеріальними (*materieller Rechtsstaatbegriff*). Цими елементами є: законність, включаючи прозорий, підзвітний і демократичний процес введення в дію приписів права; юридична визначеність; заборона свавілля; доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю; дотримання прав людини; заборона дискримінації та рівність перед законом» [13, с. 176].

Триваюча російсько-українська війна диктує необхідність змінити пріоритети системи принципів вітчизняного права, в якій потрібно визначити певну пріоритетність. У ієрархії засад кримінального права на вершині має бути саме принцип верховенства права. Застосування ж інших принципів чи то гуманізму, чи то рівності, чи то пропорційності (за термінологією проекту КК України) є підпорядкованим йому. Така будова принципів є необхідною для функціонування кримінальної юстиції не тільки під час війни, а й після її завершення. При цьому, безумовно, мають бути дотримані й інші принципи, як- то законності, рівності, пропорційності, індивідуальності, гуманізму тощо [14, с. 26]. Також лише частково слід погодитись і тим, що надмірна реалізація одного із принципів за рахунок інших може призвести до неналежного виконання завдань кримінальної юстиції [15, с. 101]. Коли йдеться про провідну роль верховенства права у парадигмі принципів права, то імперативом є його пріоритетність у всіх без винятку випадках. Принцип верховенства права не може бути надмірним, він завжди домінуючий, оскільки його реалізація забезпечує як досягнення мети правосуддя – поновлення справедливості та порушеного права, так і ефективну діяльність системи кримінальної юстиції. У цьому контексті, очевидно, що справедливість є категорією вищого порядку, ніж будь-який принцип, у тому числі верховенства права.

Оригінальним є підхід, згідно з яким виокремлюється принцип «верховенство конституції». Можна виділити дві найбільш загальні групи, до першої з них відносять позиції всіх тих дослідників, які повністю або частково заперечують доцільність вжитку цього поняття поряд з поняттями «верховенство закону» та «верховенство права». До другої ж відносимо всіх тих авторів, які, погоджуючись з необхідністю чіткого визначення змісту «трьох верховенств», тим не менш вважають, що кожне з цих понять, незважаючи на їх тісний взаємозв'язок, має специфічний, властивий йому зміст [16, с. 11]. На нашу думку, не може бути не лише трьох верховенств, а й двох. Верховенство права – єдиний принцип, який займає найвищий щабель в ієрархії правових принципів. *Законність* – важливий принцип, який охоплює і Конституцію України як Основний Закон України.

Основні результати і висновки дослідження. Принцип верховенства права є унікальним – у своєму впливі на всі інші принципи права, та імперативним – для усіх сфер застосування права в соціальній правовій державі, якою позиціонує себе Україна.

Коли йдеться про провідну роль верховенства права у парадигмі принципів права, то імперативом є його пріоритетність у всіх без винятку випадках. Принцип верховенства права не може бути надмірним, він завжди домінуючий, оскільки його реалізація забезпечує ефективну діяльність системи кримінальної юстиції та досягнення мети правосуддя – поновлення справедливості. У цьому контексті, очевидно, що справедливість є категорією вищого порядку, ніж будь-який принцип, у тому числі верховенства права.

Позитивною рисою проекту КК України є пріоритетне місце верховенства права як засади, на основі якої регулюються відносини, що виникають із вчинення кримінального правопорушення. Також доволі показово, що на початку майбутнього кримінального закону об'єднано в одній статті верховенство права та Конституція України.

Щодо співвідношення верховенства права і законності обґрунтована позиція: верховенство права – це фундаментальна мета діяльності системи кримінальної юстиції, тоді як законність –

важливий, але не єдиний принцип, що сприяє реалізації верховенства права. Верховенство права – мета, законність – засіб її досягнення.

Піддана критиці наукова позиція про наявність трьох верховенств – права, законності і конституції. Не може бути не лише трьох верховенств, а й двох. Верховенство права – єдиний принцип, який посідає найвищий щабель в ієрархії правових принципів.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О. До питання про кримінально-правовий вимір конституційного принципу верховенства права. *Збірка тез доповідей учасників науково-практичної конференції «Конституційні засади кримінального права України» (22 грудня 2020 р.)*. Київ: Інститут права КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. С. 25–38.
2. Демчук П. В. Законність як елемент принципу верховенства права у кримінальному праві: дис. ... д-ра філософії у галузі права. Львів, 2023. 273 с.
3. Олійник О. С. Принципи кримінального права: поняття, система та значення: монографія. Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2020. 544 с.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Темченко В. І. Верховенство права у практиці Євросуду та Конституційного Суду України. *Наукові записки НАУКМА*. 2007. Т. 64: Юридичні науки. С. 15–20.
6. Тимофєєва Л. Ю. Принципи кримінального права та їх реалізація в умовах війни. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1(17). С. 36–51.
7. Головатий С. Верховенство права: монографія. У 3 кн. Верховенство права: український досвід. Книга третя. Київ, 2006. 1747 с.
8. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>
9. Коліушко І. Аналіз законопроекту № 5707 «Про правотворчу діяльність». URL: <https://uplan.org.ua/analytics/analiz-zakonoproiektu-pro-pravotvorchu-diialnist/>
10. Про правотворчу діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
11. Томкіна О. О. Верховенство права як основоположний конституційний принцип законодавчої діяльності. *Нове українське право*. 2022. Вип. 2. С. 112–119.
12. Старчук О. В. Щодо поняття принципів права. *Часопис Київського університету права*. 2012/2. С. 40–43.
13. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Верховенство права: Доповідь, схвалена Венеційською комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 р.). *Право України*. 2011. № 10. С. 168–184. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf
14. Голуб Я. О. Справедливість як принцип кримінального права України в умовах війни. *Правосуддя в Україні під час війни: проблеми розгляду корупційних та воєнних злочинів (VI Київський полілог)*: матеріали VI Київського полілогу (Київ, 1 груд. 2023 р.) / упоряд. З. А. Загиней-Заболотенко. Київ, 2024. С. 24–27.
15. Резнік Ю. С. Принцип гуманізму та його реалізація в кримінальному праві України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 203 с.
16. Аблязов Д. Е. Принцип верховенства конституції: автореф. ... дис. к. ю. н. Харків, 2008. 23 с.

References

1. Dudorov O. O. Do pytannia pro kryminalno-pravovyi vymir konstytutsiinoho pryntsyphu verkhovenstva prava. *Zbirka tez dopovidei uchasnykiv naukovo-praktychnoi konferentsii «Konstytutsiini zasady kryminalnoho prava Ukrainy» (22 hrudnia 2020 roku)*. Kyiv: Instytut prava KNU imeni Tarasa Shevchenka, 2020. S. 25–38.
2. Demchuk P.V. Zakonnist yak element pryntsyphu verkhovenstva prava u kryminalnomu pravi: dys. ... d-ra filosofii u haluzi prava. Lviv, 2023. 273 s.
3. Oliinyk O. S. Pryntsyphu kryminalnoho prava: poniattia, systema ta znachennia: monohrafiia. Kyiv: Naukovodoslidnyi instytut publichnoho prava, 2020. 544 s
4. Pro sudoustruii i status suddiv: Zakon Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
5. Temchenko V. I. Verkhovenstvo prava u praktytsi Yevrosudu ta Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Naukovi zapysky NaUKMA*. 2007. T. 64: Yurydychni nauky. S. 15–20.
6. Timofieieva L. Yu. Pryntsyphu kryminalnoho prava ta yikh realizatsiia v umovakh viiny. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*. 2022. № 1(17). S. 36–51.

7. Holovatiy S. Verkhovenstvo prava: monohrafiia. U 3 kn. Verkhovenstvo prava: ukrainskyi dosvid. Knyha tretia. Kyiv, 2006. 1747 s.
8. Tekst proiektu novoho Kryminalnogo kodeksu Ukrainy. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf>
9. Koliushko I. Analiz zakonoproiektu № 5707 «Pro pravotvorchu diialnist». URL: <https://uplan.org.ua/analytics/analiz-zakonoproiektu-pro-pravotvorchu-diialnist/>
10. Pro pravotvorchu diialnist URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
11. Tomkina O. O. Verkhovenstvo prava yak osnovopolozhnyi konstytutsiinyi pryntsyyp zakonodavchoi diialnosti. *Nove ukrainske pravo*. 2022. Vyp. 2. S. 112–119.
12. Starchuk O. V. Shchodo poniattia pryntsyypiv prava. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2012/2. S. 40–43.
13. Ievropeiska komisiia «Za demokratiu cherez pravo» (Venetsiiska komisiia). Verkhovenstvo prava. Dopovid, skhvalena Venetsiiskoiu Komisiieiu na 86-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiia, 25–26 bereznia 2011 roku). *Pravo Ukrainy*. 2011. № 10. S. 168–184. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/CDL_AD_2011_003_rev_2011_04_04.pdf
14. Holub Ya. O. Spravedlyvist yak pryntsyyp kryminalnogo prava Ukrainy v umovakh viiny. *Pravosuddia v Ukraini pid chas viiny: problemy rozghliadu koruptsiinykh ta voiennykh zlochyniv (VI Kyivskiyi poliloh): materialy VI Kyivskoho polilohu* (Kyiv, 1 hrud. 2023 r.) / uporiad. Z. A. Zahynei-Zabolotenko. Kyiv, 2024. S. 24–27.
15. Reznik Yu. S. Pryntsyyp humanizmu ta yoho realizatsiia v kryminalnomu pravi Ukrainy: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2016. 203 s.
16. Abliazov D. E. Pryntsyyp verkhovenstva konstytutsii: avtoref. ... dys. k. iu. n. Kharkiv, 2008. 23 s.

Голуб Я. О. Верховенство права як конституційний принцип кримінального законодавства та правосуддя

Розгляд принципів кримінального права має надважливе значення для розуміння підстав притягнення особи до кримінальної відповідальності. Звісно, проблема принципів не може мати вирішення лише в межах кримінального права чи будь-якої іншої галузі права, доки не буде визначено понятійний апарат принципів права у загальній теорії права. Оскільки в назві ст. 8 Конституції України прямо закріплено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права, а ст. 129 утворює, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права, очевидно є його унікальність у системі вітчизняного права та кожної з його галузей.

Щодо співвідношення верховенства права і законності обґрунтована позиція: верховенство права – це фундаментальна мета діяльності системи кримінальної юстиції, тоді як законність – важливий, але не єдиний принцип, що сприяє реалізації верховенства права. Принципи верховенства права та законності можуть вступати у суперечність. Коли йдеться про принцип верховенства права, то імперативом є його пріоритетність та провідна роль у парадигмі принципів права. Принцип верховенства права не може бути надмірним, він завжди домінуючий, оскільки його реалізація забезпечує досягнення мети правосуддя – поновлення справедливості та ефективної діяльності системи кримінальної юстиції. Справедливість є категорією вищого порядку, ніж будь-який принцип, у тому числі верховенства права.

Ключові слова: правосуддя, справедливість, принципи кримінального права, засади, конституційні засади, верховенство права, судова практика, природне право, законність, кримінальна юстиція, конституція, суддя.

Golub Ya. O. The rule of law as a constitutional principle of criminal legislation and justice

Consideration of the principles of criminal law is of paramount importance for understanding the grounds for bringing a person to criminal responsibility. Of course, the problem of principles cannot find its solution only within criminal law or any other field of law, until the conceptual apparatus of legal principles in the general theory of law is defined.

According to the article of Art. 3 of the Criminal Code of Ukraine, the legislation of Ukraine on criminal responsibility constitutes the Criminal Code of Ukraine, which is based on the Constitution of Ukraine and generally recognized principles and norms of international law. Article eight of the Constitution of Ukraine declares that it has the highest legal force; laws and other normative legal acts are adopted on the basis of the Constitution of Ukraine and must comply with it. Taking into account the proposals of scientists on the normative settlement of the problem of principles of law, as well as the existing developments of the Working Group on the preparation of the new Criminal Code of Ukraine, each of the principles known in legal science requires a separate study. Since the title of Article 8 of the Constitution of Ukraine explicitly stipulates that the principle of the rule of law is recognized and applies in Ukraine, and Article 129 states that a judge is independent and guided by the rule of law when administering justice, it is obvious that it is unique in the system of domestic law and each of its branches.

Among the constitutional principles of criminal justice, the principle of the rule of law is the leading one. A positive feature of the Project of the Criminal Code of Ukraine is the priority place of the rule of law as the basis on which relations arising from the commission of a criminal offense are regulated.

Regarding the relationship between the rule of law and legality, there is a well-founded position: the rule of law is a fundamental goal of the criminal justice system, while legality is an important, but not the only, principle that promotes the implementation of the rule of law. The principles of the rule of law and legality may come into conflict. When it comes to the principle of the rule of law, the imperative is its priority and leading role in the paradigm of the principles of law. The principle of the rule of law cannot be excessive, it is always dominant, since its implementation ensures the achievement of the goal of justice – the restoration of justice, and the effective operation of the criminal justice system. Justice is a category of a higher order than any principle, including the rule of law.

The scientific position on the existence of three supremacy – law, legality and constitution – has been criticized. There can be not only three supremacy, but also two. The rule of law is the only principle that occupies the highest level in the hierarchy of legal principles.

Key words: justice, fairness, principles of criminal law, principles, constitutional principles, rule of law, case law, natural law, legality, criminal justice, constitution, judge.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-521-527